

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (piąta izba)

z dnia 7 sierpnia 2018 r. *ⁱ

Odesłanie prejudycjalne – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki umowne –
Zakres stosowania – Zbycie wierzytelności – Pojęcie umowy zawartej z konsumentem –
Kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunku tej umowy ustalającego odsetki za zwłokę –
Skutki tego charakteru

W sprawach połączonych C-96/16 i C-94/17

mających za przedmiot wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożone przez, odpowiednio, Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (sąd pierwszej instancji nr 38 w Barcelonie, Hiszpania) postanowieniem z dnia 2 lutego 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 17 lutego 2016 r., oraz przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) postanowieniem z dnia 22 lutego 2017 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 23 lutego 2017 r., w postępowaniach:

Banco Santander SA

przeciwko

Mahamadou Dembie,

Mercedes Godoy Bonet (C-96/16),

oraz

Rafael Ramón Escobedo Cortés

przeciwko

Banco de Sabadell SA (C-94/17),

TRYBUNAŁ (piąta izba),

w składzie: J.L. da Cruz Vilaça, prezes izby, A. Tizzano (sprawozdawca), wiceprezes Trybunału,
E. Levits, A. Borg Barthet i F. Biltgen, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Wahl,

sekretarz: L. Carrasco Marco, administrator,

* Język postępowania: hiszpański.

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 10 stycznia 2018 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Banco Santander SA przez A.M. Rodríguez Conde i J.M. Rodríguez Cárcama, abogados,
- w imieniu Banco de Sabadell SA przez A.M. Rodríguez Conde oraz J.M. Rodríguez Cárcama, abogados,
- w imieniu rządu hiszpańskiego przez V. Ester Casas, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczyne, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez J. Baquera Cruza, N. Ruiz Garcíę, M. van Beeka oraz A. Cleenewerck de Crayencour, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 22 marca 2018 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wnioski te zostały przedstawione w ramach sporów pomiędzy, po pierwsze, Banco Santander SA a Mercedes Godoy Bonet i Mahamadou Demba (C-96/16), oraz po drugie, Rafaellem Ramónem Escobedem Cortésem a Banco de Sabadell SA (C-94/17) w przedmiocie wykonania umów kredytowych zawartych pomiędzy tymi stronami.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motyw trzynasty dyrektywy 93/13 stanowi:

„zakłada się, iż obowiązujące w państwach członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków; w związku z tym nie wydaje się konieczne rozpatrywanie warunków umowy, które są zgodne z [bezwzględnie] obowiązującymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi [...]; użyte w art. 1 ust. 2 sformułowanie »obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze« obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień”.

4 Artykuł 1 tej dyrektywy przewiduje:

„1. Celem niniejszej dyrektywy jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem.

2. Warunki umowy odzwierciedlające [bezwzględnie] obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze [...] nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy”.

5 Artykuł 3 ust. 1 i 3 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

[...]

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe”.

6 Artykuł 4 ust. 1 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”.

7 Zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

8 Artykuł 7 ust. 1 tej dyrektywy przewiduje:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”.

9 Artykuł 8 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„Aby zapewnić wyższy poziom ochrony konsumentów, państwa członkowskie mogą wprowadzić lub utrzymać w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą bardziej surowe przepisy zgodne z traktatem”.

10 Punkt 1 lit. e) załącznika do tej dyrektywy wymienia w ramach wykazu warunków umownych wskazanych w jej art. 3 ust. 3 warunki, których skutkiem lub celem jest „nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia [zapłaty] rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań”.

Prawo hiszpańskie

Przepisy dotyczące cesji wierzytelności

- 11 Artykuł 1535 Código Civil (kodeksu cywilnego), który reguluje prawo dłużnika do wykupienia swojego długu w przypadku cesji wierzytelności, stanowi:

„W przypadku sprzedaży spornej wierzytelności dłużnik jest uprawniony do zaspokojenia jej poprzez zapłatę cesjonariuszowi ceny, jaką ten zapłacił, kosztów, jakie poniósł, i odsetek od ceny obliczonych począwszy od dnia, w którym została ona uiszczona.

Wierzytelność uważa się za sporną, jeżeli roszczenie z nią związane zostanie zakwestionowane.

Dłużnik może skorzystać ze swojego uprawnienia w terminie dziewięciu dni od dnia, w którym cesjonariusz zażąda od niego zapłaty”.

- 12 Wstąpienie nabywcy wierzytelności w miejsce zbywcy w postępowaniu sądowym jest uregulowane w art. 17 i 540 Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (ustawy 1/2000 – kodeks postępowania cywilnego) z dnia 7 stycznia 2000 r. (BOE nr 7 z dnia 8 stycznia 2000 r., s. 575, zwanej dalej „kodeksem postępowania cywilnego”), gdzie wspomniany art. 17 stosowany jest w ramach sporów co do istoty, a art. 540 reguluje kwestie postępowania egzekucyjnego.

Przepisy dotyczące nieuczciwych warunków

- 13 Artykuł 82 texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (jednolitego tekstu ustawy powszechnej o ochronie konsumentów i użytkowników oraz innych ustaw uzupełniających), zatwierdzonego Real Decreto Legislativo 1/2007 (królewskim dekretem ustawodawczym 1/2007) z dnia 16 listopada 2007 r. (BOE nr 287 z dnia 30 listopada 2007 r., s. 49181, zwanego dalej „LGDCU”), stanowi:

„Za nieuczciwe warunki uważa się wszystkie postanowienia umowne, które nie były indywidualnie negocjowane, i wszelkie praktyki, na które nie została udzielona wyraźna zgoda, a które wbrew wymogom dobrej wiary powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta”.

- 14 Artykuł 85 ust. 6 LGDCU stanowi, że „warunki, które nakładają na konsumenta i użytkownika niewykonyjącego swoich obowiązków odszkodowanie w nieproporcjonalnie wysokiej kwocie”, są nieuczciwe. Przepis ten transponuje łącznie przepisy art. 3 ust. 1 i 3 oraz art. 3 pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13, stanowiąc, że w prawie hiszpańskim rodzaj warunku przewidziany we wspomnianym pkt 1 lit. e) jest zawsze uznawany jako nieuczciwy.

Orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania)

- 15 Z postanowienia odsyłającego w sprawie C-94/17 wynika, że w wyrokach nr 265/2015 z dnia 22 kwietnia 2015 r., nr 470/2015 z dnia 7 września 2015 r. oraz nr 469/2015 z dnia 8 września 2015 r. (zwanym dalej „wyrokami z dnia 22 kwietnia, 7 i 8 września 2015 r.”) Tribunal Supremo (sąd najwyższy) stwierdził, że w braku kryteriów prawnych, z których wynikałyby jasne zasady dla celów oceny nieuczciwego charakteru nienegocjowanych warunków określających stawki odsetek za zwłokę w indywidualnych umowach kredytowych zawieranych z konsumentami, sądy

hiszpańskie pierwszej instancji oraz sądy apelacyjne stosują różne kryteria. Rezultatem tego jest duży brak pewności prawa oraz arbitralne odmienne traktowanie konsumentów w zależności od sądu rozpatrującego sprawę. Istotne różnice istnieją również w ustaleniu konsekwencji ewentualnego nieuczciwego charakteru tych warunków.

- 16 W rezultacie, w celu położenia kresu sytuacji niepewności prawnej i rozbieżności, Tribunal Supremo (sąd najwyższy) uznał, że konieczne było określenie kryteriów oceny nieuczciwego charakteru owych warunków i ustalenie tych konsekwencji.
- 17 W tym celu Tribunal Supremo (sąd najwyższy) z jednej strony zauważył, po pierwsze, że zgodnie z art. 85 ust. 6 LGDCU nieuczciwe są warunki, które nakładają na konsumenta niewykonującego swych zobowiązań odszkodowanie w nieproporcjonalnie wysokiej kwocie. Po drugie, dokonał on oceny przepisów krajowych mających zastosowanie w przypadku opóźnienia w zapłacie przez dłużnika w braku porozumienia pomiędzy stronami w różnych dziedzinach, a także stóp odsetek za zwłokę przewidywanych ogólnie w umowach kredytowych, które były przedmiotem indywidualnych negocjacji z konsumentami.
- 18 Z oceny tej wywnioskował, że należało uznać za nieuczciwe nienegocjowane warunki umów kredytu osobistego zawieranych z konsumentami dotyczące odsetek za zwłokę spełniające kryterium, zgodnie z którym stopa tych odsetek przekracza o ponad dwa punkty procentowe stopę odsetek zwykłych uzgodnionych pomiędzy stronami umowy.
- 19 Tribunal Supremo (sąd najwyższy) wskazał bowiem, że ustalanie takich stóp odsetek za zwłokę powoduje nieuzasadnioną różnicę w stosunku do procentów przewidzianych przez przepisy krajowe mających zastosowanie w przypadku opóźnienia dłużnika, o których mowa w pkt 17 niniejszego wyroku, oraz że podmiot gospodarczy nie mógł rozsądnie uznać, iż gdy będzie sprawiedliwie traktował konsumenta, konsument ten zgodzi się w ramach indywidualnych negocjacji na warunek ustanawiający odsetki według takiej stopy.
- 20 Jeżeli chodzi o skutki nieuczciwego charakteru odnośnych warunków, Tribunal Supremo (sąd najwyższy) stwierdził, że w rozpatrywanych przez niego sprawach stopa odsetek za zwłokę ustanowiona w drodze tych warunków stanowiła powiększenie stopy odsetek zwykłych o określoną liczbę punktów procentowych. Wywnioskował z tego, że w sytuacji gdy wspomniane warunki zostały uznane za nieuczciwe, należało całkowicie usunąć podwyższenie, jakie odsetki za zwłokę stanowią w stosunku do odsetek zwykłych, w taki sposób, że naliczane będą tylko odsetki za zwłokę. Uznał on natomiast, że nie należało usuwać również tych ostatnich odsetek, które zachowują funkcję wynagrodzenia za udostępnienie pożyczonych pieniędzy.
- 21 Rozwiązanie przyjęte w wyrokach z dnia 22 kwietnia, 7 i 8 września 2015 r. zostało rozciągnięte na umowy kredytu hipotecznego wyrokami nr 705/2015 z dnia 23 grudnia 2015 r., nr 79/2016 z dnia 18 lutego 2016 r. oraz nr 364/2016 z dnia 3 czerwca 2016 r.

Postępowania główne i pytania prejudycjalne

Sprawa C-96/16

- 22 W dniach 2 listopada 2009 r. oraz 22 września 2011 r. M. Demba oraz M. Godoy Bonet zawarli z instytucją bankową Banco Santander dwie umowy kredytu, jedną na kwotę 30 750 EUR z terminem spłaty na dzień 2 listopada 2014 r., a drugą na kwotę 32 153,63 EUR z terminem spłaty

na dzień 22 września 2019 r. Z ogólnych warunków tych umów wynika, że mające zastosowanie stopy odsetek zwykłych i odsetek za zwłokę wynosiły, odpowiednio, 8,50% i 18,50% w przypadku pierwszej umowy oraz 11,20% i 23,70% w przypadku drugiej umowy.

- 23 Ponieważ M. Demba i M. Godoy Bonet zaprzestali płacenia na rzecz Banco Santander miesięcznych rat przewidzianych we wspomnianych umowach, bank ten ogłosił przedterminową ich spłatę i wystąpił do Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (sądu pierwszej instancji nr 38 w Barcelonie, Hiszpania) z wnioskiem o egzekucję wierzytelności posiadanych wobec M. Demby i M. Godoy Bonet w łącznej wysokości 53 664,14 EUR.
- 24 Mimo że możliwość ta nie była przewidziana przez sporne umowy, Banco Santander, opierając się na właściwych przepisach kodeksu cywilnego, w dniu 16 czerwca 2015 r. sprzedał te wierzytelności w drodze aktu notarialnego osobie trzeciej na kwotę oszacowaną na 3215,72 EUR. Owa osoba trzecia złożyła w związku z tym wniosek o wstąpienie w miejsce Banco Santander w postępowaniu egzekucyjnym wszczętym przez ten bank przed sądem odsyłającym.
- 25 Sąd ten sąd zastanawia się nad ewentualnym uprawnieniem M. Demby i M. Godoy Bonet do wykupu ich długu oraz do umorzenia go poprzez wypłacenie wspomnianej stronie trzeciej kwoty, jaką ta zapłaciła tytułem omawianej cesji, powiększonej o właściwe odsetki i koszty.
- 26 W tym względzie podkreśla on, że art. 1535 kodeksu cywilnego, przewidując prawo odkupu, ogranicza je jednak do wierzytelności zwanych „spornymi”, to znaczy do tych, które zostały zakwestionowane co do istoty w ramach postępowania o charakterze deklaratoryjnym. Tak więc przepis ten nie przewiduje możliwości powołania się przez dłużnika na takie uprawnienie w ramach postępowania egzekucyjnego dotyczącego wierzytelności, takiego jak postępowanie główne, lub na cesję dokonaną poza postępowaniem sądowym, co według sądu odsyłającego nie gwarantuje wystarczającej ochrony interesów konsumentów. Wspomniany sąd dodaje, że takiej ochrony nie zapewniają również art. 17 i 540 kodeksu postępowania cywilnego, które dotyczą wstąpienia cesjonariusza w miejsce cedenta w toczących się postępowaniach, w szczególności ze względu na to, że w przepisach tych nie wspomniano o prawie dłużnika do odkupu swojego długu, przewidzianym w art. 1535 kodeksu cywilnego.
- 27 W tym kontekście sąd odsyłający wyraża między innymi wątpliwość co do zgodności z prawem Unii, a w szczególności z dyrektywą 93/13, stosowanej przez przedsiębiorcę w przypadku braku szczególnego warunku umownego w tym zakresie praktyki polegającej na zbywaniu lub nabywaniu wierzytelności po niskich cenach, bez uprzedniego poinformowania dłużnika o tej cesji lub bez wyrażenia przez niego zgody na tę cesję, a także bez umożliwienia mu odkupu swojego długu i uwolnienia się w ten sposób od niego poprzez wypłacenie cesjonariuszowi kwoty nabycia wspomnianej cesji, powiększonej o właściwe koszty dodatkowe.
- 28 Ponadto sąd ten zastanawia się nad elementami, jakie należy uwzględnić przy badaniu ewentualnie nieuczciwego charakteru spornych w postępowaniu głównym warunków umownych ustalających mającą zastosowanie stopę odsetek za zwłokę, oraz nad skutkami, jakie należy wyciągnąć z takiego charakteru. W takich ramach pojawiają się wątpliwości tego sądu co do zgodności doktryny orzeczniczej Tribunal Supremo (sądu najwyższego) wynikającej z wyroków z dnia 22 kwietnia, 7 i 8 września 2015 r. z dyrektywą 93/13.

- 29) W tych okolicznościach Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (sąd pierwszej instancji nr 38 w Barcelonie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) a) Czy praktyka podmiotu gospodarczego polegająca na zbywaniu lub nabywaniu wierzytelności bez dania konsumentowi możliwości zwolnienia się z długu poprzez zapłatę cesjonariuszowi ceny, odsetek i kosztów jest zgodna z prawem Unii, a w szczególności z art. 38 [Karty praw podstawowych Unii Europejskiej] oraz art. 4 ust. 2, art. 12 i art. 169 ust. 1 TFUE?
- b) Czy owa praktyka podmiotu gospodarczego, polegająca na nabywaniu za rażąco niską cenę długu konsumenta, który o tym nie wie i nie wyraził na to zgody, przy czym praktyka ta nie została wskazana w ogólnych warunkach umowy ani w nieuczciwym warunku narzuconym w umowie, a konsument jest pozbawiony możliwości wzięcia udziału w tej transakcji poprzez skorzystanie z prawa odkupu wierzytelności, jest zgodna z zasadami określonymi w dyrektywie [93/13] i, w drodze wykładni rozszerzającej, z zasadą skuteczności oraz art. 3 ust. 1 i art. 7 ust. 1 tej dyrektywy?
- 2) a) Czy w celu zagwarantowania ochrony konsumentów i użytkowników oraz w celu przestrzegania wdrażającego ten cel orzecznictwa ustalenie jednoznacznego kryterium, zgodnie z którym zawarty w konsumenckich umowach kredytu bez zabezpieczenia rzeczowego i niewynegocjowany indywidualnie warunek określający stopę odsetek za zwłokę przekraczającą o ponad dwa punkty procentowe stopę odsetek [zwykłych] ma nieuczciwy charakter, jest zgodne z prawem Unii i dyrektywą 93/13, a w szczególności jej art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1?
- b) Czy w celu zagwarantowania ochrony konsumentów i użytkowników oraz w celu przestrzegania wdrażającego ten cel orzecznictwa ustalenie jako skutku prawnego, że aż do momentu całkowitej spłaty długu naliczane będą odsetki [zwykłe], jest zgodne z prawem Unii i dyrektywą 93/13, a w szczególności jej art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1?”.

Sprawa C-94/17

- 30) W dniu 11 stycznia 1999 r. R.R. Escobedo Cortés zawarł z Caja de Ahorros del Mediterráneo, obecnie Banco de Sabadell, umowę kredytu hipotecznego w kwocie 17 633,70 EUR, spłacanej w miesięcznych ratach. W warunkach 3 i 3a tej umowy stopa odsetek zwykłych została ustalona na 5,5% rocznie, z zastrzeżeniem zmian od pierwszego roku. W momencie zaistnienia okoliczności faktycznych istotnych dla sprawy w postępowaniu głównym stopa ta wynosiła 4,75% rocznie. Warunek 6 wspomnianej umowy stanowił, że stopa odsetek za zwłokę wynosi 25% rocznie.
- 31) Rafael Ramón Escobedo Cortés, który popadł w zwłokę, wniósł do właściwego Juzgado de Primera Instancia (sądu pierwszej instancji, Hiszpania) przeciwko Banco de Sabadell powództwo o stwierdzenie nieważności w szczególności tego ostatniego warunku na tej podstawie, że jest on nieuczciwy.
- 32) Sąd ten orzekł, że wspomniane warunki były nieuczciwe, a w konsekwencji stwierdził, że stosowane stopy odsetek za zwłokę należało zmniejszyć do granic przewidzianych w art. 114 ust. 3 Ley Hipotecaria (ustawy o hipotece), zmienionej Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social (ustawą 1/2013 o środkach służących wzmocnieniu ochrony dłużników hipotecznych oraz o restrukturyzacji długu i najmie socjalnym) z dnia 14 maja 2013 r. (BOE nr 116 z dnia 15 maja

2013 r., s. 36373), które odpowiadają stopie trzykrotnie większej niż ustawowa stopa odsetek. Orzeczenie to zostało utrzymane w mocy w postępowaniu odwoławczym przez wyrok Audiencia Provincial de Alicante (sądu prowincjonalnego w Alicante, Hiszpania) z dnia 18 września 2014 r.

- 33 Rafael Ramón Escobedo Cortés wniósł skargę kasacyjną do sądu odsyłającego, to znaczy do Tribunal Supremo (sądu najwyższego), na ten wyrok na tej podstawie, że narusza on art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13. Jego zdaniem bowiem, ponieważ warunek umowy kredytowej w postępowaniu ustalający odsetki za zwłokę został uznany za nieuczciwy, umowa ta nie powinna zatem powodować naliczania ani odsetek za zwłokę, ani zwykłych.
- 34 Zdaniem tego sądu niniejsza skarga rodzi wątpliwości dotyczące wykładni kilku przepisów tej dyrektywy, których zastosowanie jest nieodzowne w celu jej rozstrzygnięcia, w zakresie stwierdzenia nieuczciwego charakteru tego warunku i skutków tego charakteru. W szczególności pojawiają się wątpliwości co do zgodności jego doktryny zawartej w wyrokach z dnia 22 kwietnia, 7 i 8 września 2015 r. oraz w wyrokach z dnia 23 grudnia 2015 r., 18 lutego i 3 czerwca 2016 r., o których mowa w pkt 21 niniejszego wyroku, ze wspomnianą dyrektywą.
- 35 W tej sytuacji Tribunal Supremo (sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 3 w związku z pkt 1 lit. e) załącznika i art. 4 ust. 1 dyrektywy [93/13] stoją na przeszkodzie orzecznictwu, wedle którego warunek umowy kredytu ustanawiający stopę odsetek za zwłokę przekraczającą o ponad dwa punkty procentowe stopę rocznych [zwykłych] odsetek ustalonych w umowie stanowi nieproporcjonalnie wysokie odszkodowanie nałożone na konsumenta, który popadł w zwłokę w wypełnianiu zobowiązania zapłaty, i jest w związku z tym nieuczciwy?
- 2) Czy art. 3 w związku z pkt 1 lit. e) załącznika, art. 4 ust. 1, art. 6, ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeciwiają się orzecznictwu, które w celu stwierdzenia nieuczciwości warunku zawartego w umowie kredytu ustanawiającego stopę odsetek za zwłokę wskazuje jako kryterium weryfikacji nieuczciwości nadwyżkę owych odsetek nad odsetkami [zwykłymi] w zakresie, w jakim stanowi ona »nieproporcjonalnie wysokie odszkodowanie nałożone na konsumenta, który nie wypełnił swych zobowiązań« i postanawia, że skutkiem stwierdzenia nieuczciwości ma być całkowite zniesienie owej nadwyżki, w związku z czym jedynie odsetki [zwykłe] nadal są naliczane do chwili spłaty kredytu?
- 3) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie drugie: czy stwierdzenie nieważności warunku ustanawiającego stopę odsetek za zwłokę ze względu na jego nieuczciwość musi wywoływać inne skutki, aby było zgodne dyrektywą [93/13], takie jak np. całkowite zniesienie odsetek, zarówno [zwykłych], jak również za zwłokę, lub nałożenie odsetek ustawowych wówczas, gdy kredytobiorca nie wypełnia swego zobowiązania spłat kwot kredytu w terminach przewidzianych w umowie?».

Postępowanie przed Trybunałem

- 36 Postanowieniami prezesa Trybunału z dnia 13 lipca 2016 r. oraz z dnia 5 kwietnia 2017 r. odpowiednie wnioski Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (sądu pierwszej instancji nr 38 w Barcelonie) oraz Tribunal Supremo (sądu najwyższego) o rozpoznanie spraw C-96/16 i C-94/17 w trybie przyspieszonym przewidzianym w art. 23a statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i art. 105 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem zostały oddalone.
- 37 Postanowieniem Trybunału z dnia 21 listopada 2017 r. te dwie sprawy zostały połączone do celów ustnego etapu postępowania i wydania wyroku.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego lit. a) i pytania pierwszego lit. b) w sprawie C-96/16

- 38 Przez pytanie pierwsze lit. a) oraz pytanie pierwsze lit. b) w sprawie C-96/16, które należy rozpoznać łącznie, sąd odsyłający zasadniczo zmierza do ustalenia, czy dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się ona praktyce podmiotu gospodarczego polegającej na zbywaniu lub nabywaniu wierzytelności posiadanej wobec konsumenta, przy czym możliwość takiej cesji nie została przewidziana w umowie kredytu zawartej z tym konsumentem, a konsument ten nie został uprzednio poinformowany o takiej cesji ani nie udzielił swojej zgody na nią, ani też nie dano mu możliwości wykupu swojego długu lub doprowadzenia do jego wygaśnięcia poprzez zwrot cesjonariuszowi ceny, jaką zapłacił on na podstawie wspomnianej cesji, powiększonej o właściwe koszty, odsetki i wydatki.
- 39 W tym zakresie, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 43 opinii, z treści art. 1 ust. 1 i art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, a także z ogólnej jej systematyki wynika, że dyrektywa ta ma zastosowanie jedynie do warunków umownych z wyłączeniem zwyczajowych praktyk.
- 40 Tymczasem w niniejszej sprawie z treści postanowienia odsyłającego wynika, że żaden warunek umowny w postępowaniach głównych nie przewidywał ani nie ustanawiał ram dla możliwości sprzedaży przez Banco Santander na rzecz osób trzecich wierzytelności posiadanych przez niego względem dłużników w postępowaniach głównych ani też ewentualnego prawa tych dłużników do odkupu ich długu od osób trzecich. Tym samym cesja ta została dokonana na podstawie właściwych przepisów kodeksu cywilnego.
- 41 Z powyższego wynika, że dyrektywa nie ma zastosowania do praktyk przewidzianych w pytaniu pierwszym lit. a) i w pytaniu pierwszym lit. b) w sprawie C-96/16 w braku jakiegokolwiek warunku umownego w tym zakresie.
- 42 O ile przez swoje pytania sąd odsyłający zmierza do wyjaśnienia, czy dyrektywa 93/13 sprzeciwia się przepisom krajowym regulującym cesję wierzytelności, jak również wstąpienie cesjonariusza w miejsce cedenta w toczących się postępowaniach, które znajdują się w art. 1535 kodeksu cywilnego oraz w art. 17 i 540 kodeksu postępowania cywilnego, z tego powodu, że przepisy te nie gwarantują wystarczającej ochrony interesom konsumentów ze względów, o których mowa w pkt 26 niniejszego wyroku, należy zauważyć, że zgodnie z art. 1 ust. 2 tej dyrektywy warunki umowne odzwierciedlające bezwzględnie obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze nie podlegają przepisom wspomnianej dyrektywy.

- 43 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, jak wynika z trzynastego motywu dyrektywy 93/13, wyłączenie z zakresu stosowania tej dyrektywy, przewidziane we wspomnianym art. 1 ust. 2, obejmuje zarówno zasady odzwierciedlające przepisy prawa krajowego mające zastosowanie między umawiającymi się stronami niezależnie od ich wyboru, jak i przepisy mające zastosowanie w braku odmiennego postanowienia, tzn. z zastrzeżeniem, że nie dokonano w tym zakresie żadnych innych uzgodnień między stronami. Wyłączenie to jest uzasadnione tym, że słusznie należy zakładać, iż prawodawca krajowy ustanowił równowagę pomiędzy ogółem praw i obowiązków stron niektórych umów, którą to równowagę prawodawca Unii wyraźniej miał zamiar zachować (zob. podobnie postanowienie z dnia 7 grudnia 2017 r., *Woonhaven Antwerpen*, C-446/17, niepublikowane, EU:C:2017:954, pkt 25, 26 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 44 Z orzecznictwa Trybunału zasadniczo wynika, że wspomniane wyłączenie obejmuje bezwzględnie obowiązujące przepisy ustawowe i wykonawcze inne niż dotyczące kontroli nieuczciwych warunków, w szczególności te, które dotyczą zakresu uprawnień sądu krajowego przy ocenie nieuczciwego charakteru warunku umownego (zob. podobnie postanowienie z dnia 7 grudnia 2017 r., *Woonhaven Antwerpen*, C-446/17, niepublikowane, EU:C:2017:954, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 45 W postanowieniu z dnia 5 lipca 2016 r., *Banco Popular Español i PL Salvador* (C-7/16, niepublikowanym, EU:C:2016:523, pkt 24–27), Trybunał orzekł już w świetle tego orzecznictwa, że wyłączenie przewidziane art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 obejmuje przepisy krajowe takie jak art. 1535 kodeksu cywilnego z tego powodu, że artykuł ten stanowi przepis bezwzględnie obowiązujący i nie dotyczy on zakresu uprawnień sądu krajowego przy ocenie nieuczciwego charakteru danego warunku umownego. W tym ostatnim względzie należy dodać w sposób bardziej ogólny, że wspomniany art. 1535 nie wydaje się dotyczyć kontroli nieuczciwych warunków.
- 46 W świetle informacji zawartych w postanowieniu odsyłającym wydaje się, że podobnie jest w przypadku art. 17 i 540 kodeksu postępowania cywilnego, czego weryfikacja należy jednak do sądu odsyłającego.
- 47 Z uwagi na powyższe rozważania na pytanie pierwsze lit. a) oraz na pytanie pierwsze lit. b) w sprawie C-96/16 należy odpowiedzieć, po pierwsze, że dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie ma ona zastosowania do praktyki podmiotu gospodarczego polegającej na zbywaniu lub nabywaniu wierzytelności posiadanej wobec konsumenta, bez przewidzenia możliwości takiej cesji w umowie kredytu zawartej z tym konsumentem i bez uprzedniego poinformowania go o tej cesji lub bez udzielenia przez niego zgody na nią, a także bez dania mu możliwości wykupu swojego długu lub doprowadzenia do jego wygaśnięcia poprzez zwrot cesjonariuszowi ceny, jaką zapłacił on na podstawie wspomnianej cesji, powiększonej o właściwe koszty, odsetki i wydatki. Po drugie, dyrektywa ta nie ma również zastosowania do przepisów krajowych, takich jak znajdujące się w art. 1535 kodeksu cywilnego i w art. 17 i 540 kodeksu postępowania cywilnego, które ustanawiają ramy dla takiej możliwości odkupu i regulują wstąpienie cesjonariusza w miejsce cedenta w toczącym się postępowaniu.

W przedmiocie pytania drugiego lit. a) w sprawie C-96/16 i pytania pierwszego w sprawie C-94/17

- 48 Przez pytanie drugie lit. a) w sprawie C-96/16 oraz przez pytanie pierwsze w sprawie C-94/17 sądy odsyłające zmierzają zasadniczo do wyjaśnienia, czy dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się ona orzecznictwu krajowemu takiemu jak omawiane w postępowaniach głównych orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego), zgodnie z którym nienegocjowany warunek w umowie kredytu zawartej z konsumentem ustanawiający mającą zastosowanie stopę odsetek za zwłokę jest nieuczciwy z tego powodu, że nakłada on na konsumenta będącego w zwłoce obowiązek zapłaty odszkodowania w nieproporcjonalnie wysokiej kwocie, jeżeli owa stopa przekracza o ponad dwa punkty procentowe stopę odsetek zwykłych przewidzianych w tej umowie.

W przedmiocie dopuszczalności

- 49 Zarówno Banco Santander i rząd hiszpański w sprawie C-96/16, jak i Banco de Sabadell w sprawie C-94/17 podnoszą, że pytania, o których mowa w poprzedzającym punkcie niniejszego wyroku, są niedopuszczalne z tego powodu, że dotyczą one wyłącznie hipotetycznej problematyki.
- 50 W tym zakresie należy przypomnieć, że ramach przewidzianej w art. 267 TFUE procedury, opartej na ścisłym rozdziale zadań pomiędzy sądami krajowymi oraz Trybunałem, wyłącznie do sądu krajowego, przed którym toczy się postępowanie i który ponosi odpowiedzialność za mające zostać wydane orzeczenie, należy ocena w świetle okoliczności danej sprawy zarówno konieczności, jak i znaczenia dla sprawy kierowanych przez niego do Trybunału pytań. O ile pytania te dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany do orzekania (wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 19 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 51 Odesłania tego rodzaju korzystają z domniemania, iż mają znaczenie dla sprawy. Trybunał może odmówić orzekania w przedmiocie tych odesłań tylko wtedy, gdy w szczególności nie zostały spełnione wymogi dotyczące treści postanowienia odsyłającego zawarte w art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem, gdy w oczywisty sposób okazuje się, że wnioskiwane przez sąd krajowy wykładnia lub ocena ważności danego przepisu Unii nie pozostają w jakimkolwiek związku z rzeczywistością lub z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, lub jeżeli problem ma charakter hipotetyczny (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 20 i przywołane tam orzecznictwo).
- 52 Tymczasem w niniejszej sprawie, jeżeli chodzi, po pierwsze, o pytanie drugie lit. a) w sprawie C-96/16, z postanowienia odsyłającego w tej sprawie wynika, że sąd odsyłający nie wypowiedział się jeszcze ostatecznie co do nieuczciwego charakteru warunków umownych omawianych w postępowaniu głównym ustalających stopy odsetek za zwłokę. Ponadto, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 53 opinii, z postanowienia tego wynika, że przez pytanie to sąd ten zmierza do ustalenia zasadniczo tego, czy kryterium przyjęte przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy), o którym mowa w pkt 18 niniejszego wyroku, jest zgodne z systemem ochrony konsumentów ustanowionym przez dyrektywę 93/13 w zakresie, w jakim ma ono zastosowanie w obiektywny i automatyczny sposób, bez umożliwienia sądowi krajowemu uwzględnienia ogółu okoliczności sprawy. Odpowiedź na wspomniane pytanie będzie użyteczna dla rzeczonego sądu w szczególności w celu ustalenia, na jakich elementach powinien on się oprzeć w celu weryfikacji nieuczciwego charakteru warunków w postępowaniu głównym.

- 53 Jeżeli chodzi, po drugie, o pytanie pierwsze w sprawie C-94/17, również nie wydaje się w sposób oczywisty, że pytanie to nie pozostaje w żadnym związku z rzeczywistością lub z przedmiotem sporu w postępowaniu lub że problem miałby wyłącznie hipotetyczny charakter. W rzeczywistości bowiem, jak podkreślił rzecznik generalny w pkt 54 opinii, sąd odsyłający co do zasady wskazał, że pomimo iż rozpatrywana przez niego skarga dotyczy konkretnie skutków nieuczciwego charakteru warunku w postępowaniu głównym, to jednak rodzi ona również wątpliwości co do wykładni przepisów dyrektywy 93/13 dotyczących stwierdzenia tego charakteru. Ponadto nie można wykluczyć, że zgodnie z prawem hiszpańskim sąd ten może lub powinien ponownie zbadać z urzędu rzeczoną charakter w ramach toczącego się przed nim postępowania w sprawie środka zaskarżenia, a w szczególności kryteria, w świetle których należy ustalić ten charakter – która to kwestia nie wydaje się jeszcze ostatecznie przez niego rozstrzygnięta – tym bardziej że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału kwestia, czy dany warunek umowny należy uznać za nieuczciwy, powinna być zrównana z kwestią porządku publicznego, z którego to względu sąd krajowy, o ile dysponuje on koniecznymi w tym zakresie elementami stanu prawnego i faktycznego, powinien z urzędu ocenić nieuczciwy charakter danego warunku umownego należącego do zakresu zastosowania dyrektywy 93/13 (zob. podobnie wyroki: z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 44; z dnia 30 maja 2013 r., Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 40, 41, 44).
- 54 W konsekwencji pytanie drugie lit. a) w sprawie C-96/16 i pytanie pierwsze w sprawie C-94/17 są dopuszczalne.

Co do istoty

– Uwagi wstępne

- 55 Banco Santander, a także Banco de Sabadell podnoszą, że omawiane w postępowaniu głównym kryterium przedstawione w orzecznictwie Tribunal Supremo (sądu najwyższego), o którym mowa w pkt 18 niniejszego wyroku, nie jest wiążące. W ten sposób zdaniem instytucji bankowych, pomimo że wydaje się, iż sądy hiszpańskie w niniejszych okolicznościach zastosowały to kryterium w sposób automatyczny, sąd krajowy może jednak zawsze, jeżeli uzasadniają to okoliczności danej sprawy, od niego odejść.
- 56 Ponadto w trakcie rozprawy przed Trybunałem hiszpański rząd wskazał, że orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego) stanowi uzupełnienie krajowego porządku prawnego w zakresie, w jakim zapewnia ono jednolitą wykładnię ustawy przez sądy krajowe. Niemniej jednak zdaniem tego rządu orzecznictwo to nie ma mocy wiążącej lub obowiązkowej w tym sensie, że jest ono pozbawione normatywnego charakteru erga omnes, nie ma mocy ustawy i nie jest źródłem prawa w porządku prawnym. W ten sposób sądy niższej instancji mogły odejść od tego orzecznictwa i spróbować skłonić Tribunal Supremo (sąd najwyższy) do jego zmiany. Wspomniany rząd dodał, że rzeczone orzecznictwo ma jednak moc przykładu w tym znaczeniu, że orzeczenia sądów krajowych niższej instancji mogą zostać uchylone przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy), jeżeli owe sądy odchodzą od tego orzecznictwa.
- 57 W tym względzie należy przypomnieć, że w odniesieniu do wykładni przepisów krajowego porządku prawnego Trybunał jest w zasadzie zobowiązany oprzeć się na stwierdzeniach wynikających z postanowienia odsyłającego. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem

Trybunał nie jest właściwy do dokonywania wykładni krajowego porządku prawnego państwa członkowskiego (wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., *Agro Foreign Trade & Agency*, C-507/15, EU:C:2017:129, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 58 Otóż, jak podniósł rzecznik generalny w pkt 65–67 opinii, z postanowień odsyłających wynika, że zdaniem sądów odsyłających Tribunal Supremo (sąd najwyższy) w orzecznictwie omawianym w sprawie w postępowaniu głównym ustanowił niewzruszalne domniemanie, zgodnie z którym nieuczciwy jest warunek spełniający kryterium, o którym mowa w pkt 18 niniejszego wyroku.
- 59 Ponadto zasadniczo również z postanowień tych, a także z rozważań przedstawionych w pkt 56 niniejszego wyroku wynika, że nie można wykluczyć wiążącego charakteru tego orzecznictwa wobec sądów hiszpańskich niższej instancji w tym znaczeniu, że są one zobowiązane pod sankcją cenzury ze strony rozpatrującego środek zaskarżenia Tribunal Supremo (sądu najwyższego) do uznania takiego warunku za nieuczciwy.
- 60 W tych okolicznościach Trybunał musi odpowiedzieć na przedstawione pytania w oparciu o założenia przedstawione w dwóch poprzedzających punktach niniejszego wyroku.
- 61 Ponadto należy zauważyć, że o ile z rozpatrywanego w postępowaniu głównym orzecznictwa Tribunal Supremo (sądu najwyższego) wynika, że domniemywa się, iż każdy warunek spełniający kryterium, o którym mowa w pkt 18 niniejszego wyroku, jest nieuczciwy, o tyle jednak orzecznictwo to nie wydaje się z kolei pozbawiać sądu krajowego możliwości uznania, że warunek umowy kredytu zawartej z konsumentem niespełniający tego kryterium, to znaczy warunek ustalający stopę odsetek za zwłokę nieprzekraczającą o ponad dwa punkty procentowe stopy odsetek zwykłych przewidzianej w tej umowie, jest jednak nieuczciwy, i – w odpowiednim przypadku – jego wyłączenia, czego weryfikacji powinien dokonać sąd odsyłający.

– *W przedmiocie odpowiedzi na pytanie pierwsze lit. a) w sprawie C-96/16 i na pytanie pierwsze w sprawie C-94/17*

- 62 W celu udzielenia odpowiedzi na przedstawione pytania w pierwszej kolejności należy zauważyć, z zastrzeżeniem weryfikacji dokonanej przez sąd odsyłający, że Tribunal Supremo (sąd najwyższy), w celu zdefiniowania kryterium, o którym mowa w pkt 18 niniejszego wyroku, wydaje się opierać na wypracowanych przez Trybunał wskazówkach dotyczących oceny ewentualnie nieuczciwego charakteru danego warunku umownego.
- 63 Z rozważań przedstawionych w pkt 17–19 niniejszego wyroku, a także z akt przekazanych Trybunałowi wynika bowiem, że Tribunal Supremo (sąd najwyższy) badał w tym celu krajowe przepisy mające zastosowanie w poszczególnych dziedzinach prawa i zmierzał do ustalenia poziomu stopy ustawowych odsetek, która mogła zostać rozsądnie zaakceptowana przez traktowanego w lojalny i sprawiedliwy sposób konsumenta w wyniku indywidualnych negocjacji, przy jednoczesnej trosce w szczególności o zachowanie funkcji pełnionych przez te odsetki, którą jest w szczególności zniechęcanie do opóźnień w płatnościach i udzielenie w proporcjonalny sposób odszkodowania wierzycielowi w przypadku takich opóźnień. Wydaje się zatem, że Tribunal Supremo (sąd najwyższy) dostosował się do wymogów, o których mowa w szczególności w wyroku z dnia 14 marca 2013 r., *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 68, 69, 71, 74).

- 64 Jeżeli chodzi o to, czy dyrektywa 93/13 sprzeciwia się stosowaniu kryterium orzecznictwa takiego jak kryterium wspomniane w pkt 18 niniejszego wyroku, ponieważ wynika z niego, że domniemywa się w sposób niewzruszalny, iż każdy warunek umowny spełniający to kryterium jest nieuczciwy, należy przypomnieć, że dyrektywa ta spoczywa na założeniu, zgodnie z którym konsument znajduje się w gorszej sytuacji niż podmiot gospodarczy w zakresie zarówno pozycji negocjacyjnej, jak i poziomu informacji (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Biuro podróży „Partner”, C-119/15, EU:C:2016:987, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 65 Z uwagi na taką gorszą sytuację dyrektywa ustanawia w swoim art. 3 ust. 1 zakaz standardowych warunków, które pomimo wymogu dobrej wiary skutkują ze szkodą dla konsumenta znacznym zachwianiem równowagi pomiędzy prawami i obowiązkami stron wynikającymi z umowy (wyrok z dnia 21 marca 2013 r., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, pkt 42).
- 66 Do sądu krajowego należy sprawdzenie, czy rozpatrywane przez niego warunki umowne należy zaklasyfikować jako nieuczciwe z uwzględnieniem zasadniczo zgodnie z art. 4 ust. 1 tej dyrektywy ogółu okoliczności danej sprawy (zob. podobnie wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 71).
- 67 Trybunał w istocie wywnioskował z tych przepisów oraz z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, że sprzeciwiają się one uregulowaniu krajowemu definiującemu kryterium, według którego należy oceniać nieuczciwy charakter danego warunku umownego, w sytuacji gdy owo uregulowanie uniemożliwia sądowi krajowemu rozpatrującemu warunek niespełniający tego kryterium zbadanie jego charakteru i w odpowiednim przypadku stwierdzenie jego nieważności oraz wyłączenie go (zob. podobnie wyrok z dnia 21 stycznia 2015 r., Unicaja Banco i Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, EU:C:2015:21, pkt 28–42 i przytoczone tam orzecznictwo). Jak już zostało to przedstawione w pkt 61 niniejszego wyroku, nie wydaje się jednak, że tak jest w przypadku omawianego w postępowaniu głównym orzecznictwa Tribunal Supremo (sądu najwyższego).
- 68 W tym zakresie, jak co do zasady podniósł rzecznik generalny w pkt 60 opinii, nie można wykluczyć, że odgrywając rolę polegającą na harmonizacji interpretacji prawa oraz w trosce o pewność prawa, sądy najwyższe danego państwa członkowskiego, takie jak Tribunal Supremo (sąd najwyższy), mogą z poszanowaniem dyrektywy 93/13 przygotować określone kryteria, w świetle których sądy niższej instancji powinny badać nieuczciwy charakter warunków umownych.
- 69 Otóż o ile omawiane w postępowaniu głównym orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego) nie wydaje się oczywiście należeć do bardziej surowych przepisów, jakie mogą zostać przyjęte przez państwa członkowskie w celu zapewnienia większego poziomu ochrony konsumenta na podstawie art. 8 tej dyrektywy, ponieważ w szczególności, jak wskazał to rząd hiszpański w trakcie rozprawy przed Trybunałem, orzecznictwo to nie wydaje się mieć mocy ustawy ani stanowić źródła prawa w hiszpańskim porządku prawnym, o tyle jednak prawdą jest, że wypracowanie kryterium orzeczniczego takiego jak wskazane w niniejszym przypadku przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy) wpisuje się w cel ochrony konsumentów zamierzony przez wspomnianą dyrektywę. W rzeczywistości bowiem z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, a także z ogólnej systematyki owej dyrektywy wynika, że dyrektywa ta bardziej niż do zagwarantowania równowagi umownej pomiędzy prawami i obowiązkami stron umowy zmierza raczej do unikania naruszenia równowagi pomiędzy tymi prawami i obowiązkami ze szkodą dla konsumentów.
- 70 Z powyższego wynika, że rzeczona dyrektywa nie sprzeciwia się ustanowieniu takiego kryterium.

71 W związku z tym na pytanie drugie lit. a) w sprawie C-96/16 oraz na pytanie pierwsze w sprawie C-94/17 trzeba odpowiedzieć, że dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się ona orzecznictwu krajowemu takiemu jak omawiane w postępowaniach głównych orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego), zgodnie z którym nienegocjowany warunek w umowie kredytu zawartej z konsumentem ustanawiający mającą zastosowanie stopę odsetek za zwłokę jest nieuczciwy z tego powodu, że nakłada on na konsumenta będącego w zwłoce obowiązek zapłaty odszkodowania w nieproporcjonalnie wysokiej kwocie, jeżeli owa stopa przekracza o ponad dwa punkty procentowe stopę odsetek zwykłych przewidzianych w tej umowie.

W przedmiocie pytania drugiego lit. b) w sprawie C-96/16 i pytania drugiego w sprawie C-94/17

72 Przez pytanie drugie lit. b) w sprawie C-96/16 i pytanie drugie w sprawie C-94/17 sądy odsyłające zasadniczo zmierzają do ustalenia, czy dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się ona orzecznictwu krajowemu, takiemu jak omawiane w postępowaniu głównym orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego), zgodnie z którym konsekwencją nieuczciwego charakteru nienegocjowanego warunku umowy kredytu zawartego z konsumentem ustalającego stopę odsetek za zwłokę jest całkowite zniesienie tych odsetek w ten sposób, że rozpoczyna się naliczanie odsetek zwykłych przewidzianych w tej umowie.

73 W celu udzielenia odpowiedzi na te pytania należy przypomnieć, że zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sąd krajowy rozpoznający nieuczciwy warunek umowny ma wyłącznie obowiązek wyłączenia stosowania tego warunku, tak aby nie wywoływał on wiążących skutków wobec konsumenta, bez upoważnienia go do zmiany treści tego warunku. Umowa ta powinna bowiem co do zasady dalej istnieć bez jakiegokolwiek zmiany innej niż ta wynikająca ze zniesienia wspomnianego warunku, w zakresie, w jakim zgodnie z przepisami prawa krajowego możliwe jest takie dalsze istnienie umowy (wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 71 i przywołane tam orzecznictwo).

74 O ile Trybunał przyznał, że sędzia krajowy ma możliwość zastąpienia nieuczciwego warunku względnie obowiązującym przepisem prawa krajowego, o tyle jednak z orzecznictwa Trybunału wynika, że możliwość ta jest ograniczona do sytuacji, w których unieważnienie tego warunku zobowiązywałoby sąd do unieważnienia całej umowy z narażeniem konsumenta na takie skutki, które stanowiłyby dla niego karę. W tych okolicznościach, jak zasadniczo orzekł już Trybunał, stwierdzenie nieważności warunku umowy kredytowej ustalającego mającą zastosowanie stopę odsetek za zwłokę nie może mieć negatywnych skutków dla danego konsumenta w zakresie, w jakim dochodzone od niego przez kredytodawcę kwoty będą oczywiście niższe w braku zastosowania owych odsetek za zwłokę (zob. podobnie wyrok z dnia 21 stycznia 2015 r., Unicaja Banco i Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, EU:C:2015:21, pkt 33, 34).

75 Ponadto dyrektywa 93/13 nie wymaga, aby sąd krajowy wyłączył, oprócz warunku uznanego za nieuczciwy, warunki, które nie zostały za takie uznane. W rzeczywistości bowiem celem zamierzonym przez tę dyrektywę jest ochrona konsumenta i przywrócenie równowagi pomiędzy stronami poprzez wyłączenie zastosowania warunków uznanych za nieuczciwe przy jednoczesnym zachowaniu, co do zasady, ważności pozostałych warunków danej umowy (zob. podobnie wyroki: z dnia 30 maja 2013 r., Jörös, C-397/11, EU:C:2013:340, pkt 46; z dnia 31 maja 2018 r., Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, pkt 32).

- 76 W szczególności ze wspomnianej dyrektywy nie wynika, że wyłączenie lub stwierdzenie nieważności warunku umowy kredytu ustalającego stopę odsetek za zwłokę z uwagi na nieuczciwy charakter tego warunku powinno również pociągać za sobą wyłączenie lub stwierdzenie nieważności warunku tej umowy ustalającego odsetki zwykłe, tym bardziej że oba te warunki należy wyraźnie odróżnić. W tym ostatnim względzie należy bowiem zauważyć, jak wynika z postanowienia odsyłającego w sprawie C-94/17, że odsetki za zwłokę zmierzają do ukarania niewykonania przez dłużnika ciążącego na nim obowiązku dokonywania spłat kredytu w terminach uzgodnionych w umowie, do zniechęcenia tego dłużnika od popadania w zwłokę w wykonaniu swoich zobowiązań, a także, w odpowiednim przypadku, do przyznania kredytodawcy odszkodowania z tytułu szkody, jaką poniósł on w wyniku opóźnienia w płatności. Z kolei odsetki zwykłe pełnią funkcję wynagrodzenia za udostępnienie kwoty pieniędzy przez kredytodawcę do czasu jej zwrotu.
- 77 Jak podniósł rzecznik generalny w pkt 90 opinii, rozważania te mają zastosowanie niezależnie od tego, jak zredagowano warunek umowy określający stopę odsetek za zwłokę oraz warunek umowy ustalający stopę odsetek zwykłych. W szczególności zachowują one swoją ważność nie tylko wówczas, gdy stopa odsetek za zwłokę została ustalona niezależnie od stopy odsetek zwykłych w odrębnym warunku, ale także wówczas, gdy stopa odsetek za zwłokę została ustalona poprzez powiększenie stopy odsetek zwykłych o określoną liczbę punktów procentowych. W tym ostatnim przypadku – przypadku nieuczciwego warunku polegającego na takim powiększeniu – dyrektywa 93/13 wymaga jedynie, aby owo powiększenie zostało unieważnione.
- 78 W niniejszej sprawie, z zastrzeżeniem dokonania weryfikacji przez sądy odsyłające, z postanowień odsyłających wynika, że rozwiązanie przyjęte w omawianym w postępowaniu głównym orzecznictwie Tribunal Supremo (sądu najwyższego) oznacza, że sąd krajowy, który stwierdził nieuczciwy charakter warunku umowy kredytu ustalającego stopę odsetek za zwłokę, wyłącznie i jedynie wyłącza zastosowanie tego warunku lub powiększenia, jakie stanowią owe odsetki względem odsetek zwykłych, bez możliwości zastąpienia wspomnianego warunku względnie obowiązującymi przepisami prawa lub zmiany danego warunku, przy jednoczesnym utrzymaniu ważności pozostałych warunków tej umowy, w szczególności warunku dotyczącego zwykłych odsetek.
- 79 Z uwagi na powyższe rozważania na pytanie drugie lit. b) w sprawie C-96/16 oraz na pytanie drugie w sprawie C-94/17 trzeba odpowiedzieć, iż dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się ona orzecznictwu krajowemu, takiemu jak omawiane w postępowaniu głównym orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego), zgodnie z którym konsekwencją nieuczciwego charakteru nienegocjowanego warunku umowy kredytu zawartego z konsumentem ustalającego stopę odsetek za zwłokę jest całkowite zniesienie tych odsetek w ten sposób, że rozpoczyna się naliczanie odsetek zwykłych przewidzianych w tej umowie.

W przedmiocie pytania trzeciego w sprawie C-94/17

- 80 Ze względu na odpowiedź udzieloną na pytanie drugie w sprawie C-94/17 nie ma konieczności udzielania odpowiedzi na pytanie trzecie w tej sprawie.

W przedmiocie kosztów

- 81 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (piąta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Dyrektywę Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że po pierwsze, nie ma ona zastosowania do praktyki podmiotu gospodarczego polegającej na zbywaniu lub nabywaniu wierzytelności posiadanej wobec konsumenta, bez przewidzenia możliwości takiej cesji w umowie kredytu zawartej z tym konsumentem i bez uprzedniego poinformowania go o tej cesji lub bez udzielenia przez niego zgody na nią, a także bez dania mu możliwości wykupu swojego długu lub doprowadzenia do jego wygaśnięcia poprzez zwrot cesjonariuszowi ceny, jaką zapłacił on na podstawie wspomnianej cesji, powiększonej o właściwe koszty, odsetki i wydatki. Po drugie, dyrektywa ta nie ma również zastosowania do przepisów krajowych, takich jak znajdujące się w art. 1535 Código Civil (kodeksu cywilnego) i w art. 17 i 540 Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (ustawie 1/2000 – kodeks postępowania cywilnego), które ustanawiają ramy dla takiej możliwości odkupu i regulują wstąpienie cesjonariusza w miejsce cedenta w toczącym się postępowaniu.
- 2) Dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się ona orzecznictwu krajowemu takiemu jak omawiane w postępowaniach głównych orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania), zgodnie z którym nienegocjowany warunek w umowie kredytu zawartej z konsumentem ustanawiający mającą zastosowanie stopę odsetek za zwłokę jest nieuczciwy z tego powodu, że nakłada on na konsumenta będącego w zwłoce obowiązek zapłaty odszkodowania w nieproporcjonalnie wysokiej kwocie, jeżeli owa stopa przekracza o ponad dwa punkty procentowe stopę odsetek zwykłych przewidzianych w tej umowie.
- 3) Dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się ona orzecznictwu krajowemu, takiemu jak omawiane w postępowaniu głównym orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego), zgodnie z którym konsekwencją nieuczciwego charakteru nienegocjowanego warunku umowy kredytu zawartego z konsumentem ustalającego stopę odsetek za zwłokę jest całkowite zniesienie tych odsetek w ten sposób, że rozpoczyna się naliczanie odsetek zwykłych przewidzianych w tej umowie.

Podpisy

ⁱ — Numery spraw w nagłówku były przedmiotem zmian o charakterze językowym, po pierwotnym umieszczeniu na stronie internetowej.